

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»**

**PROCEEDINGS
of the XX International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»**

**2025
Астана**

УДК 001(06)
ББК 72я631
F96

**«ǴYLYM JÁNE BILIM – 2025» студенттер мен жас ғалымдардың
XX Халықаралық ғылыми конференциясы = XX Международная
научная конференция студентов и молодых ученых «ǴYLYM JÁNE
BILIM – 2025» = The XX International Scientific Conference for
students and young scholars «ǴYLYM JÁNE BILIM – 2025». – Астана:
– 3813 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.**

ISBN 978-601-08-5373-7

**Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас
ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті
мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.**

**The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young
researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities. В сборник
вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по
актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.**

УДК 001(06)
ББК 72я431
F96

ISBN 978-601-08-5373-7

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2025

		приложения для создания визуального портфолио	
1720.	Уркенова Д.А.	Социальный брендинг и его влияние на современный мир	7346
1721.	Хабибулина А.Р.	Психология цвета в айдентике: как цвета влияют на восприятие бренда	7350
1722.	Хитуова М.Т.	Искусственный интеллект в графическом дизайне: новые возможности и вызовы	7353
1723.	Шаймуханбет А.	Современные тенденции в создании сувениров: от массового производства к уникальным изделиям	7355

11.7 НАУЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ И МЕТОДЫ В СФЕРЕ ДИЗАЙНА

1724.	Аманбек Назерке	Контемпорари стиліндегі сұлулық салонын қайта өңдеу, эстетика мен қолайлылық үйлесімі	7360
1725.	Әмір Әлия Әшімханқызы	Дәмхана интерьерін заманауи стильде қайта әзірлеу	7364
1726.	Мешітбай Дәмеш Мұратқызы	Косметолгия салонының интерьерін биоскандинавиялық стилде оңтайландыру	7367
1727.	Жалғас Зарина Нұрланқызы	Ескі мен жаңаның үйлесімі: ескі үйді контемпорари стильде қайта құру	7371
1728.	Ескенова Ажар Қадыржанқызы	Сұлулық салонын минимализм стилінде Қайта өңдеу	7374
1729.	Кульжнова Жасмин Нуржановна	Эргономика и инклюзивный дизайн в использовании экологических текстильных решений в интерьере	7377
1730.	Болысбекова Райхан Темирбековна	Костюм дизайндағы шығармашылық композиция	7380
1731.	Альбусынова Сымбат Думановна, Ералы Эльмира Әнуарбекқызы	Шағын қалаларға арналған инновациялық кітапханалар мен білім беру орталықтарын жобалау	7382
1732.	Садырбай Ақмарал Жұмабекқызы	Этнографиялық символизмнің Сәндік өнерде қолданылуы	7385

СЕКЦИЯ 12 ТРАНСПОРТ И ЭНЕРГЕТИКА КӨЛІК ЖӘНЕ ЭНЕРГЕТИКА / TRANSPORT AND ENERGY

Подсекция 12.1 Транспортная инженерия Көлік инженериясы / Transport engineering			
1733.	Алдаберген А.А.	Қазақстандағы автомобиль нарығының жан-жақты талдау	7392
1734.	Дюсенбаева А.А.	Биодизель: Қазақстандағы даму перспективалары	7395
1735.	Қалтай А.Б.	Биосутегі: оның өндірісі, Қазақстандағы дамуы	7397
1736.	Жанайдар С.Ж.	2024 жылдың теміржол вагондарының	7400

		инфрақұрылымы	
1737.	Курбанов Д.А.	Климат-контроль в транспортных средствах: сравнение Казахстана и стран Европы	7403
1738.	Амангельдинов А.С.	Проблемы карьерных самосвалов Казахстана. Путь их решения	7408
1739.	Гордей К.С.	Анализ применения экологичных материалов для тормозных колодок	7416
1740.	Кушмагамбетов Т.Р.	Оптимизация конструкций транспортных средств	7421
1741.	Казбеков Е.С.	Система рекуперации выхлопных газов EGR	7426
1742.	Ералин Д.Д.	Транспорт и углеродный след: анализ ситуации в Астане за последние три года	7430
1743.	Алданыш А.С.	Разработка методики формирования сети электрозарядных станций в Казахстане	7433
1744.	Кожаметов Т.Н.	Повышение эффективности использования транспортных средств и организации перевозок зерна в Костанайской области	7437
1745.	Мейрманов Р.С.	Прогнозирование потребности в колесных парах грузовых вагонов и совершенствование технологии их ремонта на железных дорогах Республики Казахстан	7441
1746.	Талғатұлы М.	Ақылы жол жүйесі: даму бағыты мен болашағы	7444
1747.	Зинатуллин А.Р.	Диагностика электрооборудования тягового электропривода электротранспортных средств	7447
1748.	Разбек Д.М.	Повышение эффективности технического обслуживания тормозной системы автомобилей	7450
1749.	Мерекеұлы Н.	Қостанай облысында ауыл шаруашылығы техникасына қосалқы бөлшектерді жеткізу	7453
1750.	Жорабек А.Н.	Моделирование ленточного конвейера с полимерной лентой	7454
1751.	Бейімбетұлы Б.	Астана қаласында құрылыс қалдықтарын тасымалдауды жетілдіру жолдары	7458
1752.	Шамаганов Д.Т.	Модернизация подвески автотранспортных средств для условий бездорожья, с повышением надежности	7460

**Подсекция 12.2 Теплоэнергетика
Жылуэнергетика / Heat power engineering**

1753.	Арысбай М.Б.	Қант зауытының қалдықтарын қайта өңдеудің энергия үнемді әдістемесін	7467

		эзірлеу	
1754.	Жапбаралы Т.	Научно-технические аспекты разработки технологий солнечной электростанции для условий Республики Казахстан	7469
1755.	Жумагулова Д.К.	Обзор влияния влажности воздуха на эффективность фильтрации пыли в промышленности	7474
1756.	Жұманазар Н.Д.	Ғимараттарды жылу изоляциялаудың заманауи технологиялары – энергия үнемдеу стратегиясы	7479
1757.	Кабимулла А.Н.	Исследование и разработка катодных материалов с повышенной каталитической активностью для твердооксидных топливных элементов	7488
1758.	Қаирбеков А.Ж.	Қазақстан Республикасында биогазды пайдалану болашағы	7490
1759.	Қалжігіт Қ.Б.	Оценка эффективности частичного сжигания водорода в парогазовой установке	7494
1760.	Omarbekova A.B.	To the question of labor safety in thermal power industry	7499
1761.	Турикпенбаева А.А.	Газтурбиналық қондырғылардың жану камераларында көмірді газдандыру өнімдерін тиімді жағу үшін жанарғы құрылғысын жасау	7502

Подсекция 12.3 Стандартизация, сертификация и метрология
Стандарттау, сертификаттау және метрология / Standardization, certification and metrology

1762.	Аукенова Ж.Ж.	Повышение эффективности системы сертификации безопасности конструкций транспортных средств в Казахстане: проблемы и пути решения	7509
1763.	Ахмаджанова Н.Б.	Принципы ХАССП и их применение в системе безопасности пищевых продуктов	7511
1764.	Бекзатқызы А.	Массаны өлшеу құралдарын калибрлеу процесстерін жетілдіру бойынша шетелдік тәжірибе	7513
1765.	Беркинова Т.Р.	Государственный контроль в области технического регулирования: недостатки законодательства и перспективы их устранения	7516
1766.	Ғабиден Д.Ғ.	Мемлекеттік рәміздерді дайындауды бақылау	7518
1767.	Егенберген Е.Е.	Қазақстанда экологиялық таза өнім өндіруді міндеттеу	7522
1768.	Жанатова А.Е.	Кеден одағындағы теміржол көлігінің сапасын бағалау жүйесі	7524
1769.	Жандилдашева А.Р.	О качестве туристических услуг в Республике Казахстан	7532

1770.	Зарлыкова Г.О.	К вопросу о стандартизации субпродуктов яка	7535
1771.	Зархынбек З.	Аттракциондарды пайдалану кезінде қауіпсіздік талаптарының сақталуын талдау	7537
1772.	Заханова С.Б., Мустафаева А.С., Тілепалды Д.Қ.	ҚР СТ 1288-2016 стандартына сәйкес жол сапасын бағалау технологиясы	7541
1773.	Калиакпарова К.Б.	Метрологиялық бақылаудың заманауи әдістерін енгізудің маңыздылығы	7545
1774.	Қуанышбек А.	Фальсификация товаров как угроза безопасности для потребителей	7548
1775.	Кульдабаева А.Е.	Интеграция стандартов в процессы жизненного цикла продукции: вызовы и решения	7551
1776.	Марат Е.А.	Өнеркәсіптік жүк көтергіш крандарды радиобасқару жүйесіне көшіру	7556
1777.	Нұрат М.Н.	Халал индустрияның ұлттық инфрақұрылымына тиімді механизмді енгізу бойынша талдау және ұсыныстар әзірлеу	7558
1778.	Нұрғазы А.Н.	«E-KTRM» платформасында сертификатсыз тауарларды цифрлық есепке алу	7562
1779.	Нұрман Д.К.	ҚР СТ ISO 45001-2019 стандартының еңбек қауіпсіздігіне әсері: тиімділігін бағалау және оңтайландыру жолдары	7564
1780.	Оразаев М.В.	Актуальные вопросы сертификации товаров и услуг	7568
1781.	Оралханова А.Қ.	Айналысқа шығарылған құрылыс материалдарының қауіпсіздігін қамтамасыз ету деңгейін айқындау және оны арттыру жөніндегі ұсынымдар әзірлеу	7572
1782.	Орынғалиұлы А., Альжанова А.К.	Методологические подходы к повышению точности измерений теплопроводности и температуропроводности нанокompозитных материалов	7575
1783.	Рамазанова Ә.Б.	Цифрландырудың тау-кен өндірісіндегі сапа мен қауіпсіздікке әсерін талдау	7580
1784.	Рысбек Ж.Қ.	ISO стандарттарына сәйкес керамикалық кірпіш өндірісінің сапасы мен тиімділігін басқару бойынша ұсынымдарды талдау және әзірлеу	7585
1785.	Садықова Ж.Е., Акбердиева А.Б.	Метрологическое обеспечение измерений при синтезе функциональных материалов	7588
1786.	Сағымбекова А.С.	Әртүрлі елдердегі метрологиялық бақылау тәсілдерін салыстырмалы талдау	7592

1787.	Саутова А.К.	ҚР СТ ISO 14001-2016 экологиялық менеджмент жүйесін ұйымдарға енгізудің тиімділігін бағалау	7596
1788.	Серік М.Р., Есеркенов А.Б.	CaSo ₄ оптикалық қасиеттерін зерттеуге кешенді көзқарас	7601
1789.	Сисенова Ж.Н.	Химиялық кәсіпорындарында өлшемдерді метрологиялық қамтамасыз етуді жетілдіру жөнінде ұсынымдар әзірлеу	7603
1790.	Сугирова А.А.	ҚР СТ ІЕС 31010-2020 бойынша тәуекелдерді басқарудың негіздері	7607
1791.	Танирбергенова А.	Мемлекеттік бақылаудың цифрлық трансформациясы	7612
1792.	Уразбекова Д.В.	Актуальные вопросы повышения качества транспортной логистики в Казахстане: проблемы и возможности	7615
1793.	Ұлан Н.Н., Рымбекова Д.М.	Материалдардың оптикалық сипаттамаларын өлшеудің метрологиялық қамтамасыз етілуі	7619

Подсекция 12.4 Электроэнергетика
Электр энергетикасы / Electric power industry

1794.	Абдимиталипов А.У.	Мероприятия по снижению потерь электроэнергии в распределительных сетях	7621
1795.	Айсаев Е.С.	Внедрение системы мониторинга запасов устойчивости в Западной зоне ЕЭС Казахстана	7625
1796.	Айсанов А.Б.	Анализ параметров изоляции воздушных линий 6-10 кВ на промышленных предприятиях	7632
1797.	Алтынбаев Н., Мухаметжан Е., Ерік Е., Жанмурзен Ж.	Электр тізбегін есептеу әдістерінің даму кезеңдері	7635
1798.	Ахметбаев А.Д.	Расчеты установившихся режимов сложной сети с применением принципов диакоптики	7639
1799.	Бахыт Ә.Қ.	Общая задача об определении «Тормозная система Supress аварийного торможения ветроэнергетической установки на ВЭС Бадамша-1»	7643
1800.	Данекерова Г.Қ.	Хромтау қаласындағы жел электр станциясын салудағы технологиялық ерекшеліктер мен инновациялар	7648
1801.	Дербисалина Д.А., Касимова А.К.	Орташа кернеулі кабель желілерін қолдану ерекшеліктері	7652
1802.	Дошимов К.Ш.	Модель системы «двигатель Стирлинга α-типа – электрогенератор - нагрузка»	7655
1803.	Жарасканова А.Ж.	Электр энергиясын тұтыну режимдерін оңтайландырудың заманауи тәсілдері	7659

1804.	Іргебай А.М.	Электрмен жабдықтау жүйелеріндегі электр энергиясының шығынын азайту әдістеріне шолу	7665
1805.	Капен Т.А.	Влияние коротких замыканий на работу частотно регулируемых электродвигателей	7668
1806.	Кожаметова Ә.Д., Қалтай Е.А., Маулен Ә.Н., Мухамед Б.	Электроэнергетикалық қауіпсіздік және экология	7673
1807.	Қалдыбаев Д.Т.	«MATLAB-Simulink» көмегімен интеграцияланған жел қондырғысының имитациялық моделін әзірлеу" анықтамасының жалпы міндеті	7678
1808.	Мухаметжан Е., Мұқият Е., Мұратова А., Мырзабеков Ә.	Нөлдік ғимараттардың энергиясы (Zero-energy buildings): үйлер өздерін қалай энергиямен қамтамасыз ете алады	7682
1809.	Өмірбек Ә.Т.	Ұзын электр желілеріндегі ток мөлшеріне климаттық жағдайлар мен күн белсенділігінің әсерін бағалау	7686
1810.	Сарбасов Н.К.	Разработка модели системы накопления энергии на ветровой электрической станции 100 МВт для стабилизации отпускной мощности	7691
1811.	Сериков Е.Б., Русланулы Д.	Оптимальные условия эксплуатации силовых трансформаторов при перегрузках с учетом явления насыщения магнитных сердечников	7695

Подсекция 12.5 Эксплуатация транспорта и логистика
Көлікті пайдалану және логистика / Transport operation and logistics

1812.	Auesbekova M.A., Dukenbayeva G.M.	Strategies for improving logistics company reliability	7700
1813.	Tsoy T.R.	The influence of astronomical factors on satellite navigation systems	7704
1814.	Kulmurzina A., Iskakov D.	The role of transport models in urban mobility management: a case study of Astana with a focus on microscopic simulation	7706
1815.	Nadimov B., Topilskiy R.	UAV-based data collection for transport simulation: potential and practical applications	7711
1816.	Абдильманова А.С.	Будущее грузоперевозок: как альтернативный транспорт меняет экологические стандарты логистики	7715
1817.	Әлімхан А.О., Гаас Р.А.	Повышение эффективности организации дорожного движения на перекрестке улиц Мәңгілік Ел - Достық	7720
1818.	Бадылбаева Д.Б.	Развитие контейнерных перевозок в Республике Казахстан в контексте модернизации транспортно-	7724

		логистических центров	
1819.	Батешов Е.А.	Об отсутствии безпересадочных железнодорожных пассажирских маршрутов с большинства южных областей Казахстана до городов Костанай и Усть-Каменогорск	7727
1820.	Бекмағанбет И.Б.	«ҚТЖ-ЖТ» ЖШС филиалы «Жамбыл ЖТ бөлімшесі» Шығанақ станциясы мен оған жалғасатын жоларалықтарын модернизациялау арқылы теміржол тасымалын оңтайландыру	7731
1821.	Бердәлі Н.Т.	Заманауи қолданыстағы детекторлар	7736
1822.	Дукенбаева Г.М., Ауесбекова М.А.	Роль и объем перевозок транспортных коридоров Казахстана в 2024 году	7741
1823.	Жанботаұлы М.	Халықаралық көлік дәліздерінде көлік-экспедициялық қамтамасыз етуді ұйымдастырудағы кейбір мәселелер	7744
1824.	Жортуғулов О.М.	Заманауи таспалы конвейер	7751
1825.	Жуматаев А.Т.	Заманауи қатпарлы конвейерлер	7754
1826.	Жумағали Ш.Н.	Инновационные подходы к управлению логистическими потоками на международном транспортном коридоре "Север-Юг"	7758
1827.	Жұмағалиева М.Б.	Логистический сервис в пассажирских перевозках: современные технологии и перспективы развития	7762
1828.	Камалов Р.А.	Перспективы и вызовы внедрения искусственного интеллекта в систему электронного документооборота в ТОО «КТЖ-Грузовые перевозки»	7765
1829.	Кенжехан Б.Е., Махмутов Т.Қ.	Моделирование аэродинамических характеристик БПЛА с неподвижным крылом	7772
1830.	Касымбекова А.С.	Экологически-ориентированное управление логистикой автомобильных перевозок на примере Республики Казахстан	7776
1831.	Қанатбекова З.Қ.	Операциялық тиімділікті арттыру үшін кәсіпорындағы ішкі логистикалық процестерді оңтайландыру	7781
1832.	Кулбаракова Ж.А.	«Орал-Алматы» теміржолы бағытында жолаушыларды жедел тасымалдау қызметін ұйымдастыру	7785
1833.	Мазманов К.А.	Digit.ex – платформа по поиску онлайн специалистов	7790
1834.	Медведев В.В.	Анализ традиционных силовых агрегатов с гибридными и перспективы их развития	7794
1835.	Мусинова А.А.	Влияние технологии уполномоченного экономического оператора на транспортно-логистические процессы Казахстана	7798

1836.	Мухтар А.З.	Тұрақты логистиканың болашағы: жасыл технологиялар мен инновациялар	7802
1837.	Өміржан Д.С.	Международный транспортный коридор «Север-Юг»: перспективы и вызовы	7807
1838.	Пулатов М.М., Пулатова М.Ж.	Способы усиления пропускной и провозной способности железнодорожного участка Ангрэн – Пап	7812
1839.	Смагулова А.Е.	Преимущества и вызовы применения технологии Блокчейн в логистике	7815
1840.	Серикова Д.Б.	Көлік-логистика саласындағы цифрлық экожүйелерді қалыптастыру және дамыту. (Қазақстандық логистикалық кәсіпорындар мысалында)	7820
1841.	Солод А.И.	Повышение безопасности движения на основе применения кольцевых пересечений	7826
1842.	Темирханұлы Т.	Повышение качества транспортного обслуживания пассажиров	7829
1843.	Тохиров О.З., Рустамжонов Б.Э.	Определение количества приемо-отправочных путей железнодорожной грузовой станции «К» в условиях увеличения объемов перевозок	7833
1844.	Шаймардан Д.Т.	Қойма логистикасындағы заманауи ақпараттық технологиялар	7836
1845.	Шүрекен Д.А., Алтаев Н.С.	Цифрлық трансформация жағдайында логистикалық процестерді оңтайландыру	7839

СОДЕРЖАНИЕ

СЕКЦИЯ 13 ОБРАЗОВАНИЕ

ПОДСЕКЦИЯ 13.1 ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ НА ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКАХ

1846.	Abdushukurova Zh. F., Aripbek S. B.	Is multilingualism making us more emotionally intelligent? A cognitive science perspective	7844
1847.	Akhan A., Berdibay D.	Six levels of thinking: applying bloom's taxonomy in education	7846
1848.	Akim A.	Digital tools in language learning:	7848

БИОДИЗЕЛЬ: ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ДАМУ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ

Дюсенбаева Аружан Ақботақызы

diussenbaevaaruzhan@gmail.com

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, «Көлік инженериясы» кафедрасының студенті, Астана, Қазақстан

Аңдатпа. Бұл мақалада биодизельдің түрлері, олардың Қазақстандағы даму перспективалары мен қолдану мүмкіндіктері қарастырылады. Сондай-ақ, әр түрлі биодизель түрлерінің артықшылықтары мен кемшіліктері талданып, олардың тиімділігін пайыздық көрсеткіштер арқылы салыстыру ұсынылады.

Кіріспе. Биодизель – өсімдік майларынан, жануар майларынан немесе балдырлардан алынатын экологиялық таза, жаңартылатын отын түрі. Ол дәстүрлі дизель отынына балама ретінде пайдаланылады және атмосфераға көмірқышқыл газын аз шығаратындықтан, қоршаған ортаға зияны төмен.

Автокөлік және жүк тасымалы

Ауыл шаруашылығы техникасы

Өндірістік генераторлар

Кеме және теміржол көлігі

Биодизель шикізатына қарай бірнеше түрге бөлінеді:

- Бірінші буын биодизелі (Biodiesel 1) – өсімдік майларынан (соя, рапс, күнбағыс) және жануар майларынан өндіріледі.
- Екінші буын биодизелі (Biodiesel 2) – қалдық майлар мен ауылшаруашылық қалдықтарынан алынады.
- Үшінші буын биодизелі (Biodiesel 3) – балдырлар мен микробиологиялық шикізаттардан синтезделеді.

Биодизель 1 (Бірінші буын биодизелі)

Бірінші буын биодизелі – өсімдік майлары мен жануар майларынан алынатын биодизельдің дәстүрлі түрі. Ол ең көп таралған және технологиясы толық зерттелген отын түрі болып саналады.

Өсімдік майлары (соя, күнбағыс, рапс және пальма майы) немесе жануар майлары шикізат ретінде қолданылады.

Трансэтерификация процесі арқылы майлар метанол немесе этанолмен өңделіп, биодизель мен глицерин алынады.

Алынған биодизель стандартты дизель отынына араластырылып немесе таза күйінде пайдаланылады.

Қолдану салалары:

Автомобильдер мен жүк көліктері.

Ауыл шаруашылығы техникасы.

Өндірістік және электр генераторлары.

Артықшылықтары:

- ✓ Өндіріс технологиясы дамыған және кең таралған.
- ✓ Қолданыстағы дизель қозғалтқыштарына толықтай бейімделген.
- ✓ Экологиялық тұрғыдан дәстүрлі дизельге қарағанда зияны аз.

Кемшіліктері:

- Ауыл шаруашылығына жоғары жүктеме түсіреді (қосымша жер және су ресурстары қажет).
- Бағасы дәстүрлі дизель отынына қарағанда жоғары.
- Өндіріс көлемін арттырған жағдайда азық-түлік қауіпсіздігіне кері әсер етуі мүмкін.

Биодизель 2 (Екінші буын биодизелі)

Екінші буын биодизелі – өсімдік майларынан емес, қалдықтар мен целлюлозалық материалдардан алынатын отын. Ол экологиялық тұрғыдан тиімдірек және шикізат көздерінің мол болуына байланысты болашағы зор бағыт.

Өндіру әдісі:

Қалдық майлар (қолданылған тамақ майлары, жануар майлары) қайта өңделеді.

Биомасса, ағаш қалдықтары және ауылшаруашылық өнімдерінің қалдықтары арнайы термохимиялық өңдеуден өтеді.

Пиролиз және газдандыру әдістері арқылы биодизельге айналады.

Қолдану салалары:

Қоғамдық көлік (автобустар, жүк көліктері).

Өнеркәсіптік генераторлар.

Теміржол және теңіз көліктері.

Артықшылықтары: Шикізат көзі мол және арзан. Қалдықтарды қайта өңдеу арқылы экологиялық мәселелерді шешеді. Азық-түлік өндірісіне әсер етпейді.

Кемшіліктері: Технологиясы күрделірек және жоғары инвестицияны талап етеді. Инфрақұрылым толық дамымаған. Дизельмен салыстырғанда өндіріс көлемі төмен.

Биодизель 3 (Үшінші буын биодизелі)

Үшінші буын биодизелі – балдырлар мен микробиологиялық шикізаттардан алынатын инновациялық отын түрі. Бұл әдіс болашақта ең перспективалы бағыт болуы мүмкін, себебі ол жер және ауылшаруашылық ресурстарына тәуелді емес.

Өндіру әдісі: Арнайы балдырлар өсіріліп, олардың құрамындағы липидтер экстракция жасалады. Микробиологиялық инженерия әдістері қолданылып, биодизель синтезделеді. Алынған шикізат қайта өңделіп, жоғары сапалы биоотын алынады.

Қолдану салалары: Әскери және авиациялық отын ретінде. Электр станцияларының отын көзі ретінде. Кеме және ауыр жүк тасымалы.

Артықшылықтары: Өндірісі ауылшаруашылық жерлеріне әсер етпейді. Көміртек ізін азайтады және экологиялық таза. Өндіріс ауқымы өте үлкен болуы мүмкін.

Кемшіліктері: Өндіріс технологиясы әлі толық жетілмеген. Жоғары инвестицияны қажет етеді. Өндіріс бағасы қымбат.

Биодизель 1-дің Қазақстандағы болашағы. Қазақстанда өсімдік майлары жеткілікті болғанымен, биодизель өндірісі қарқынды дамымаған. Мемлекет тарапынан субсидиялар мен жеңілдіктер берілген жағдайда бұл саланы дамыту мүмкін.

Биодизель 2-нің Қазақстандағы болашағы және пайыздық статистика. Қазақстанда ауылшаруашылық және тамақ өнеркәсібінен қалдықтар көп мөлшерде шығарылады, сондықтан бұл биодизель түрінің болашағы зор. Сарапшылардың бағалауы бойынша, Қазақстанда биодизель өндірісінің 30-40%-ы осы технологияға негізделуі мүмкін.

Биодизель 3-тің Қазақстандағы болашағы және әлеммен салыстыру. Қазіргі таңда Қазақстанда балдырлардан отын алу технологиясы әлі дамымаған. Дегенмен, АҚШ пен Еуропа елдерінде бұл бағытқа үлкен инвестициялар салынууда. 2030 жылға қарай әлемдік биодизель өндірісінің 20%-ы осы технологияға негізделуі мүмкін. Қазақстанда бұл көрсеткіш 5%-дан аспайды.

Артықшылықтары: Жаңартылатын энергия көзі. Атмосфераға шығатын зиянды заттар мөлшерін азайтады. Дизель қозғалтқыштарына бейімделген.

Кемшіліктері: Өндіріс құны жоғары. Дизельмен салыстырғанда энергетикалық тиімділігі төмен. Қазіргі таңда Қазақстан үшін екінші буын биодизелі (Biodiesel 2) ең тиімді нұсқа болып табылады. Себебі:

- Қалдық шикізатты қайта өңдеу арқылы өндірістік шығындар төмендейді.
- Экологиялық тұрғыдан тиімді.
- Қазақстандағы шикізат базасы жеткілікті.

Пайыздық статистикаға сәйкес, Қазақстандағы биодизель өндірісінің шамамен 40%-ы екінші буын технологиясына негізделуі мүмкін, ал бірінші және үшінші буын биодизелі тиісінше 35% және 25% деңгейінде қала береді.

Қорытынды. Биодизель – экологиялық таза және жаңартылатын отын түрі. Қазақстан үшін екінші буын биодизелі ең тиімді нұсқа болып саналады, себебі ол қалдықтарды қайта өңдеуге негізделген және шикізат көзі мол. Үшінші буын биодизелі болашақта үлкен перспективаларға ие, бірақ әзірге өндіріс технологиясы толық жетілмеген. Сондықтан Қазақстанның энергетикалық қауіпсіздігін арттыру үшін биодизель өндірісін дамыту қажет.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Demirbas, A. (2009). "Биоотын: Планетаның болашақ энергетикалық қажеттіліктерін қамтамасыз ету." Springer.
2. Knothe, G. (2010). "Биодизель және жаңартылатын дизель: салыстырмалы талдау." *Progress in Energy and Combustion Science*, 36(3), 364-373.
3. Meher, L. C., Vidya Sagar, D., Naik, S. N. (2006). "Трансэтерификация арқылы биодизель өндірудің техникалық аспектілері – шолу." *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 10(3), 248-268.
4. Chisti, Y. (2007). "Микробалдырлардан алынған биодизель." *Biotechnology Advances*, 25(3), 294-306.
5. Atabani, A. E., және басқалар (2012). "Биодизельді балама энергия көзі ретінде жан-жақты шолу және оның сипаттамалары." *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 16(4), 2070-2093.
6. Қазақстанның Ұлттық биотехнология орталығы (2023). "Қазақстанда биотопливо өндірудің перспективалары."
7. ҚР Энергетика министрлігі (2024). "Жаңартылатын энергия көздерін дамыту жөніндегі мемлекеттік бағдарлама."
8. Халықаралық энергетикалық агенттік (IEA, 2023). "Ғаламдық биоотын болжамы: нарықтық үрдістер және саясаттың дамуы."

ӘОК 577.1

БИОСУТЕГІ: ОНЫҢ ӨНДІРІСІ, ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ДАМУЫ

Қалтай Алина Бимуханқызы

kaltayalina@gmail.com

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ, «Көлік инженериясы» кафедрасының студенті, Астана, Қазақстан

Аңдатпа. Биосутегі – экологиялық таза, жаңартылатын энергия көзі ретінде үлкен әлеуетке ие. Қазақстанда бұл бағыттағы зерттеулер жаңа басталып келеді, бірақ биосутегі өндірісінің болашағы зор. Бұл мақалада биосутегінің маңызы, Қазақстанда оны дамыту перспективалары және тарату жолдары қарастырылады. Сонымен қатар, әлемдегі басқа ғылыми зерттеулермен салыстыру жүргізіледі.

Түйінді сөздер: Биосутегі, сутегі отыны, жаңартылатын энергия, экологиялық таза, зерттеу, өндіріс, технология, Қазақстан, перспектива, дамыту.

Кіріспе. Бүгінгі таңда экологиялық таза энергия көздерін дамыту – жаһандық маңызы бар мәселе. Дәстүрлі көмірсутекті отын түрлері қоршаған ортаға айтарлықтай зиян келтіреді, сондықтан оларды экологиялық қауіпсіз баламалармен алмастыру қажет. Биосутегі – болашақтың перспективалы отындарының бірі. Ол биологиялық процестер арқылы